

УДК 339.9: 338.3

ПРОДУКТИВНІСТЬ, ЕКСПОРТ ПРОМИСЛОВИХ ГАЛУЗЕЙ УКРАЇНИ ТА ПОЛЬЩІ: ВІДПОВІДНІСТЬ ТЕОРІЇ ПОРІВНЯЛЬНОЇ ПЕРЕВАГИ В МІЖНАРОДНІЙ ТОРГІВЛІ

Ю. Біленко, О. Струк

*Львівський національний університет імені Івана Франка
м. Львів, просп. Свободи, 18
sandra.struk@yahoo.com*

Проаналізовано динамічні аспекти зовнішньої торгівлі між Україною та Польщею. Ґрунтуючись на теорії порівняльних переваг, здійснено статистичну оцінку впливу продуктивності праці за доданою вартістю на розвиток основних експортних секторів промисловості України та Польщі. Запропоновано шляхи вдосконалення структури такого торгівельного партнерства для підвищення його ефективності. Ключові слова: експорт, імпорт, порівняльні переваги, продуктивність праці за доданою вартістю, Польща, сектори промисловості, структура, торгівля, Україна.

Вступ. Майже двадцятирічний період функціонування української та польської економіки в умовах ринкових реформ, лібералізації зовнішньої торгівлі та, по суті, експортоорієнтованого економічного розвитку зі значними темпами зростання експорту в обох країнах дає можливість оцінити ефективність та відповідність структури міжнародної торгівлі фундаментальним теоріям міжнародної торгівлі, які пояснюють рух товарів у відкритій ринковій економіці, якою є сьогодні економіка і Польщі, і України.

Постановка наукової проблеми. Експортні можливості двох сусідніх країн на початку ліберальних реформ на початку 90-х років були майже однаковими і склали 13-14 млрд. дол. США, але наступні п'ятнадцять років відбулась значна дивергенція у темпах приросту експорту між країнами, так у Польщі вони склали 80% щорічно, а в Україні – всього 30%, що призвело до того, що різниця в обсягах експорту товарів склала у 2008 році більше 110 млрд. дол. США[13], після кризи величина експорту в обох країнах значно зменшилась, а різниця залишилась такою ж. В чому причина такого значного відставання України від Польщі? На нашу думку, відповідь треба шукати у вітчизняній структурі промисловості, продуктивності експортних галузей, частці доданої вартості у кінцевому продукті. Класична теорія порівняльної переваги Д. Рікардо дає можливість оцінити диференціацію у величинах продуктивності експортних галузей України та Польщі.

Аналіз останніх досліджень і результатів. Класична рикардівська модель міжнародної торгівлі була розроблена майже двісті років тому і визначає на якому виді товару країна повинна спеціалізуватись та експортувати і в основі цієї спеціалізації знаходяться нижчі затрати праці у порівнянні з іншими країнами світу[1]. В нашому дослідженні ми більше будемо орієнтуватись на доктрину продуктивності А. Сміта, а не порівняльних витрат, яка є більш статична і пов'язана з

ефективною локацією існуючих факторів виробництва, тобто в межах існуючої кривої виробничих можливостей. Доктрина продуктивності ґрунтується на смітіанівській концепції міжнародної торгівлі „vent-for-surplus” , що буквально означає, що торгівля – це канал. Отвір для отримання додаткового прибутку. В інтерпретації Х. Міїнта міжнародна торгівля представляє собою динамічну силу, яка через розширення ринку, а також масштабів розподілу праці. Підвищує майстерність робітників, стимулює технічні інновації, дає можливість досягнення зростаючих доходів та успішного економічного розвитку [5]. В економічній науці були проведені тестування закону порівняльної переваги, зокрема Б. Балаши, Дж. МакДугалом, Р.Штерном та іншими[3,4], які підтвердили його валідність та статистичну достовірність для експорту США Великобританії у першій половині ХХ століття, а також сучасні тестування рікардіанської теорії С. Голубом та Ч. Хсієхом [2] для сучасної білатеральної торгівлі США.

Метою наукової статті є дослідження структури зовнішньої торгівлі та виокремлення найефективніших секторів промисловості, на основі використання теорії порівняльних переваг, для оптимізації експортно-імпортних операцій між Україною та Польщею.

Обґрунтування результатів дослідження Зовнішньоекономічні зв'язки України та Польщі перебувають у складних умовах, на які впливають зовнішні та внутрішні чинники, зокрема погіршення кон'юнктури на традиційних для українських товарів зовнішніх ринках, пасивна позиція влади України щодо розробки стратегії розвитку конкурентоспроможного експортоорієнтованого національного виробництва, тощо.

У вітчизняній торгівельній структурі не спостерігається значних змін за роки існування незалежної держави, тому як і наприкінці минулого століття, так і сьогодні, здійснюється міжгалузева торгівля із рівнем показника, розрахованого нами за методикою Грубеля-Ллойда [15], у 2007 році - 15,5% присутності внутрішньогалузевої торгівлі, що пояснюється сировинною спрямованістю вітчизняного експорту. Такий невисокий показник свідчить про те, що Україна суттєво відстає у технологічному та економічному розвитку від своїх основних торговельних партнерів, зокрема від країн ЄС.

На відміну від України показник внутрішньогалузевої торгівлі значно зріс у Польщі: із 54,4% у 2000 році до 87,6% у 2007 році. Це спричинено вступом країни в ЄС, зміною структури торгівлі, вдосконаленням виробництва та розвитком технологій. Спостерігаємо значний розрив у показниках між країнами, що спричиняє проблеми у торгівлі через різну спрямованість промислового виробництва та рівня розвитку держав.

За даними Міністерства економіки України, у 1999-2008 роках експорт українських товарів та послуг до республіки Польщі (далі РП) зріс у 7 разів, імпорт – більш ніж у 16 разів. Причому близько 94,6 % зовнішньоторговельного обороту традиційно припадає на товари та 4,4 % - на послуги [9]. За 2009 рік експортні поставання з України до Польщі склали 3,05% від загального обсягу експорту України (восьме місце)[9]. У загальному обсязі імпорту питома вага надходжень із Польщі становить 4,77% (четверте місце). Торговий баланс між двома країнами був у рівновазі до 2004 року, а з 2005 року він значно погіршився для України, досягнувши піку у 2008 році, коли імпорт з Польщі майже у два рази перевищував український експорт. Тільки значна девальвація української гривні у 2009 році дозволила його трохи зменшити, але не ліквідувати.

В структурі експорту України в Польщу переважають чорні метали, сировина для металовиробництва, шлаки, зола, руди, дерево і вироби з нього, а також відходи харчової промисловості.

Польські компанії, у свою чергу, продають в Україні: полімерні матеріали, паперові вироби, котли, транспортне устаткування, електричні пристрої, а також енергоносії.

У товарній структурі переважають сировина та товари первинної обробки. Експорт товарів обробної промисловості обмежений внаслідок їх низької конкурентоспроможності. В імпорті України переважають товари, які в достатній кількості виробляються або можуть вироблятися.

На основі даних статистичного збірника «Зовнішня торгівля України» простежимо структуру зовнішньої торгівлі держав[14]. У структурі українського експорту до Польщі прискорились темпи зростання експорту продукції металургійної промисловості, а саме у 2005р. - експорт руд, шлаків та золи становив 11%, а вже у 2010р. 21,4%. Щодо чорних металів, то їх експорт знизився: у 2005р. становив 23,6%, у 2010 – 20,5%. Більш ніж удвічі за 2005-2011 роки зменшився експорт енергетичних матеріалів, нафти та продуктів її перегонки, тобто з 13,8% до 5,1%. Відбулося значне зменшення експорту України в Польщу органічних хімічних сполук – з 10,5% до 1,9%. Проте зріс експорт електричних машин і устаткування із 1,2% до 10,1% , що вказує на розвиток цього сектору промисловості[14].

Аналізуючи дані за 2005-2010 роки, спостерігаємо зростання експорту Польщі в Україну енергетичних матеріалів; нафти та продуктів її перегонки з 0,7% до 6,2%; полімерних матеріалів та пластмаси, а також електричних машин і устаткування з 3% до 6,2% [14]. Значну частку експорту займають наземні транспортні засоби, крім залізничних, у 2005 році експорт становив 15,1% , у 2007 – 20,4%, а у 2010р. знизився до 3,3%.

У країнах-партнерах сформувалися якісно різна структура промислового виробництва з домінуванням у Польщі обробних галузей та виробництва готової продукції, а в Україні – паливної промисловості, енергетики та металургії.

На основі теорію порівняльних переваг ми проаналізували ефективність торгівлі України та Польщі. Для цього використали офіційні дані Міністерства економічного розвитку і торгівлі України, Державного Комітету статистики України, Міністерства фінансів Польщі та ЮНІДО (табл.1).

У дослідженні використано показники продуктивності праці за доданою вартістю (далі ППДВ) у 2007 році для більш точного та об'єктивного аналізу, що виключає волатильність показників внаслідок економічної кризи, а також середній показник експорту за 2008-2011 рік.

За результатами дослідження видно (Рис. 1), що продуктивність металургійної промисловості України є більшою ніж у Польщі. Всі інші сектори промисловості є більш продуктивними у Польщі. Тобто абсолютну перевагу Україна має у металургійному виробництві, а Польща у всіх інших секторах промисловості.

Експорт Польщі в Україну приблизно у 2 рази більший від імпорту за такими секторами промисловості, як хімічна та нафтохімічна промисловість, машинобудування та устаткування, целюлозно-паперове виробництво. Приблизно у 3 рази більший експорт Польщі за такими секторами промисловості, як гумові та пластикові вироби, продукти харчової промисловості та у 6,2 рази - транспортні засоби і обладнання.

Таблиця 1

Продуктивність та експорт у секторах промисловості України та Польщі

Види промисловості	ППДВ Польщі у 2007 році (\$)	ППДВ України у 2007 році (\$)	Відно- шення ППДВ України до Польщі	Відно- шення ППДВ Польщі до України	Частка експорту України до Польщі 2008- 2011 роки, %	Частка експорту Польщі до України 2008- 2011 роки, %	Відношення частки експорту України до Польщі (2008-2011 років), %
Виробництво виробів з деревини(окрім, меблів)	21915,61	9230,51	0,42	2,37	4,42	10,02	2,27
Виробництво гумових та пластмасових виробів	28924,82	9467,19	0,33	3,06	9,15	3,35	0,37
Виробництво електричн., електронного та оптичного устаткування	15849,78	8621,90	0,54	1,84	7,08	8,35	1,18
Виробництво іншої неметалевої мінеральної продукції	86021,35	13266,52	0,15	6,48	3,10	22,18	7,15
Виробництво транспортних засобів та устаткування	101211,12	12242,06	0,12	8,27	7,80	1,25	0,16
Машинобудування та устаткування	47361,00	7604,29	0,16	6,23	8,05	4,15	0,52
Металургійне виробництво та виробництво готових металевих виробів	16401,22	20624,95	1,26	0,80	5,90	27,37	4,64
Текстильне виробництво, одягу та виробів зі шкіри	12862,41	5680,31	0,44	2,26	5,10	8,55	1,68
Виробництво харчових продуктів, напоїв та тютюнових виробів	27482,79	11197,98	0,41	2,45	14,20	5,01	0,35
Хімічна і нафтопереробна промисловість	47950,78	18829,77	0,39	2,55	11,83	6,12	0,52
Целюлозно-паперове виробництво	39793,49	10400,58	0,26	3,83	9,48	4,45	0,47

Джерело: розрахунки авторів на основі [7-14]

За моделлю порівняльних переваг в Україну доцільно імпортувати в найбільшому обсязі з Польщі продукти таких секторів промисловості Польщі: мінеральної продукції, машинобудування та устаткування і транспортні засоби. Поточний стан торгівлі вказує на її неефективність, внаслідок того, що Україна експортує мінеральну продукцію, замість значного її імпорту, адже виробництво такого сектору в Польщі є у 6,5 разів продуктивнішим, ніж в Україні.

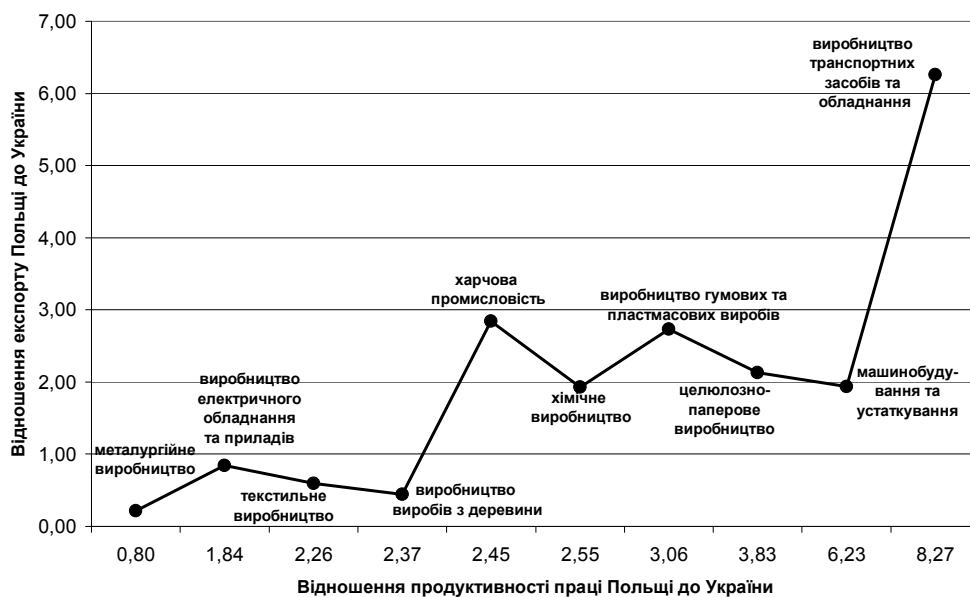

Рис. 1 Залежність продуктивності та експорту Польщі до України за галузями промисловості.

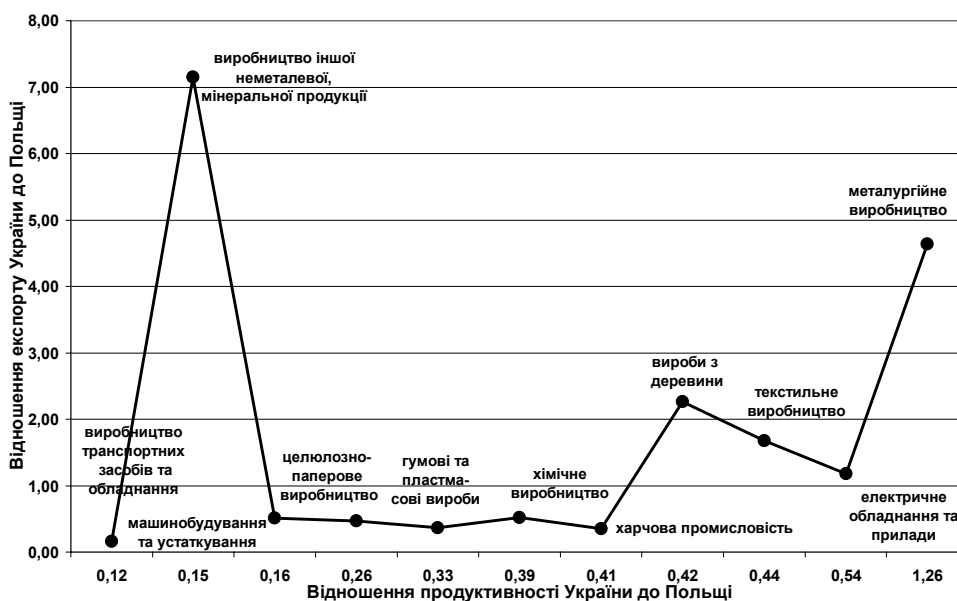

Рис. 2 Залежність продуктивності та експорту України до Польщі за галузями промисловості

Також експорт Польщі машинобудування та устаткування лише в 2 рази більший за імпорт, а продуктивність у 6,5 рази більша від України, що свідчить про потребу

максимальної орієнтації на збільшення частки експорту цього сектору промисловості в Україну. Таким чином, можемо зробити висновок, що експорт Польщі в Україні повністю відповідає доктрині продуктивності А. Сміта, здійснюється на основі принципу абсолютної переваги, достатньо диверсифікований, сприяє ефективному використанню і формуванню надлишкових факторів виробництва в польській економіці.

Українська промисловість значно відстає по продуктивності майже у всіх галузях промисловості, крім металургії. Тільки низький рівень заробітної плати в Україні дає можливість отримати порівняльну перевагу у деяких галузях.

Таким чином Україні доцільно експортувати в Польщу продукцію за секторами промисловості, які володіють порівняльною перевагою, зокрема: металургію, електричне та електронне устаткування, текстильне виробництво, вироби з деревини, та частково харчова промисловість (див рис. 2). Продуктивність зазначених секторів промисловості Польщі вища лише у 2-2,5 рази. Імпортувати з Польщі доцільно транспортні засоби та устаткування, мінеральну, неметалеву продукцію, машинобудування і устаткування, продукцію целюлозно-паперового виробництва, гумові та пластикові вироби, продукцію хімічної та нафтопереробної промисловості.

Висновки Комплексний аналіз українсько-польського партнерства в сфері зовнішньої торгівлі дозволяє констатувати факт недостатньо ефектної структури експортно-імпортних операцій між державами. Польща є одним із найбільших українських торговельних партнерів. Наша держава виступає переважно як експортер продукції чорної металургії та інших товарів з невисоким рівнем доданої вартості і є малопомітною на ринках високотехнологічних товарів Польщі. Польський експорт носить динамічний характер і розвивається на основі доктрини продуктивності А. Сміта, український експорт більше відповідає рикардівській теорії порівняльних затрат, тобто сприяє ефективнішому використанню існуючих ресурсів.

Тому для підвищення ефективності торговельного партнерства України і Польщі, як складової моделі двосторонніх економічних відносин доцільно, перш за все, оптимізувати структуру експорту-імпорту на основі теорії порівняльних переваг, розвивати внутрішньогалузеву торгівлю, вдосконалювати високотехнічне виробництво для підвищення продуктивності секторів промисловості та конкурентоспроможності української продукції на світовому ринку.

1. Д. Рикардо Начала политической экономии и налогового обложения. . – Сочинения. – Т. 1. – Москва : Издательство социально-экономической литературы, 1955. – С. 115-127
2. Golub S. Classical Ricardian Theory of Comparative Advantage Revisited / Golub S. and Hsieh Chang-Tai // Review of International Economics. – 2000.– Vol. 8(2).– p.221-234
3. Balassa B. An Empirical Demonstration of Classical Comparative Cost Theory / B. Balassa // Review of Economics and Statistics. – 1963.– Vol. 4.- p/ 231-238
4. MacDougall G. D. A. British and American Exports: A Study Suggested by the Theory of Comparative Costs / G. D. A. MacDougall // Economic Journal.– 1951. – Vol. LXI.– No 244.– p. 697-724
5. Myint Hla The “The classical theory” of International trade and the Underdeveloped countries / H. Myint // Economic Journal .–1958.– Vol. LXVIII. – No 270.– p. 317-337
6. Державний комітет статистики України – [Електронний ресурс] - Режим доступу: <<http://www.ukrstat.gov.ua>>.
7. Державна підтримка українського експорту – [Електронний ресурс] - Режим доступу: <<http://www.ukrexport.gov.ua>>.
8. Європейська статистична комісія – [Електронний ресурс] - Режим доступу: <<http://epp.eurostat.ec.europa.eu>> .

9. Міністерство Економіки України – [Інтернет ресурс] – Режим доступу: <http://www.ukrexport.gov.ua/ukr/tovaroobig_z_ukr/pol/1783.html>.
10. Міністерство фінансів Польщі – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://www.mf.gov.pl>>.
11. Посольство у РП – [Електронний ресурс] – Режим доступу: <<http://www.mfa.gov.ua/poland/ua/publication/content/44321.htm>>.
12. United Nations Industrial Development Organization – [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.unido.org>
13. Transition Report 2012.– London : EBRD.– 2012.– 178 p.
14. Статистичний збірник «Зовнішня торгівля України» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ukrstat.org/uk/druk/katalog/kat_u/publ10_u.htm>
15. Эволюция теорий международного разделения труда // Финансова аналітика - 2009 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <<http://finanal.ru/002/evolyutsiya-teorii-mezhdunarodnogo-razdeleniya-truda?page=0,2>>

PRODUCTIVITY, EXPORT OF INDUSTRIAL BRANCHES OF UKRAINE AND POLAND: RELEVANCE TO THE THEORY OF COMPARATIVE ADVANTAGE

Yu. Bilenko, O. Struk

*Ivan Franko National University of Lviv
sandra.struk@yahoo.com*

Analysis of the dynamic aspects of trade between Ukraine and Poland was done. Statistical evaluation of the the impact of labor productivity based on value added to the development of major export sectors of industry in Ukraine and Poland was made on the basis on the theory of comparative advantage by. Ways of improving the structure of the commercial partnership to improve its efficiencyThe authors singled out the most acute problems of trade between Ukraine and Poland. There was proved inefficient trade operations by existing structure between states. Authors offered ways of improving the structure of the trade partnership for development of its efficiency.

Keywords: comparative advantage, export, import, industrial sectors, productivity of labor by value-added, Poland, structure, trade, Ukraine.

ПРОИЗВОДИТЕЛЬНОСТЬ, ЭКСПОРТ ПРОМЫШЛЕННЫХ ОТРАСЛЕЙ УКРАИНЫ И ПОЛЬШИ: СООТВЕТСТВИЕ ТЕОРИИ СРАВНИТЕЛЬНЫХ ПРЕИМУЩЕСТВ В МЕЖДУНАРОДНОЙ ТОРГОВЛЕ

Ю. Біленко, А. Струк

*Львовский национальный университет имени Ивана Франко
sandra.struk@yahoo.com*

Проанализированы динамические аспекты внешней торговли между Украиной и Польшей. Основываясь на теории сравнительных преимуществ, дано статистическую оценку влияния производительности труда по добавленной стоимости на развитие основных экспортных секторов промышленности Украины и Польши. Предложены пути совершенствования структуры такого торгового партнерства для повышения его эффективности.

Ключевые слова: экспорт, импорт, Польша, сравнительные преимущества, производительность труда, сектора промышленности, структура, торговля, Украина.